

Gyermeknyelv

1. tétel:

A nyelv előtti kommunikáció. A nyelvi fejlődés rejtélye. A nyelv alrendszerei. A nyelvsajátítás alkotóelemei és magyarázó elméletei. A nyelv és gondolkodás viszonya.

Bibliográfia:

1. M. Cole – S.R. Cole: Fejlődéslélektan. Osiris Kiadó. Budapest. 1997. 294-333.

2. tétel:

A nyelvsajátítási nehézségek leírása, differenciálása (megkésett és akadályozott beszédfejlődés) kóroktani és tüneti (nyelvi, pszichés, szociális) megközelítése. Ezek megnyilvánulása a beszédértésben/észlelésben és a beszédprodukcióban. A maradványtünetek leírása, hatása az iskolai teljesítményre.

Bibliográfia:

1. Gereben F-né /szerk./: Fejlődési diszfázia. 1. tanulmány. BGGYTF. Budapest. 1995.
 2. Gósy M.: A beszédészlelési és beszédmegértési folyamat zavarai és terápiája. BGGYTF. Budapest. 1995.
 3. Gósy M. /szerk./: Gyermekkori beszédészlelési és beszédmegértési zavarok. Nikol Gmk. Budapest. 1996.
-

8.5. TÁBLÁZAT
A nyelv fejlődésének folyamata

Hozzávetőleges életkor	Tipikus viselkedés
Születés	Fonémaészlelés A nyelvi és nem nyelvi hangok megkülönböztetése
3 hónap	Sírás <i>elbájlalás</i> Gügyögés <i>1. intenzív</i>
6 hónap	Gagyogás <i>szókezdés</i> A nem anyanyelvi fonémák közötti különbségtétel képességének elvesztése
9 hónap	Első szavak <i>szókezdés</i> Holofrázisos <i>1. intenzív</i>
12 hónap	Szavak használata a szülők figyelmének felkeltése céljából
18 hónap	A szókincs ugrásszerű növekedése Az első kétszavas kifejezések („távirati beszéd”)
24 hónap	Helyes válasz közvetett kérdésekre („Be van csukva az ajtó?”)
30 hónap	Közvetett kérdések képzése („Az én helyemen állsz!”) A hallgató figyelembevételének megfelelő beszédmódosítás
Kisgyermekkor	A nyelvtani kategóriák felismerésének kezdete
	A nyelvtani komplexitás gyors növekedése
Iskoláskor	A nyelvtani szabályok túláltalánosítása
	A nem megszokott szórend megértése („A labdákat elvitték a fiúk”)
Serdülőkor	Az írott nyelv elsajátítása
	A specializált nyelvi funkciók elsajátítása

amikor a gyerekek olyan sajátos készségeket sajátítanak el, amelyekre saját kultúrájuk felnőttvilágában lesz szükségük, a szándékos oktatás nyilvánvaló szerepet kezd játszani a nyelvi fejlődésben. Olyan speciális készségek, mint egy gyermekvers vissza-idézése, szereplés egy színdarabban, egy esszé megírása, mind a nyelvi tevékenység formái, amelyek gyakorlást és tanítást igényelnek. Az iskolások sajátos nyelvi fejlődésének néhány vonatkozására a 13. fejezetben még visszatérünk.

ÖSSZEFOGLALÁS

A nyelv előtti kommunikáció

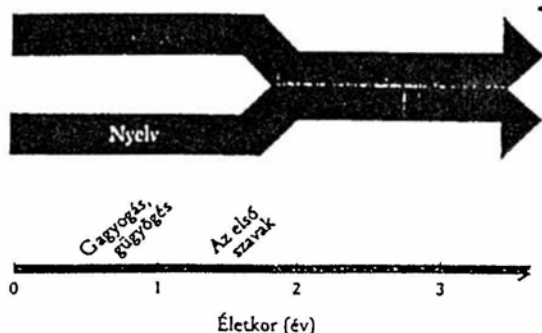
- A nyelv előtti kommunikáció a beszéd megjelenése előtti olyan kommunikatív teljesítményekre épül rá, mint a gagyogás, a szerepcserélgetés, párbeszéd jellegű interakciók és a tárgyakra, illetve tevékenységekre irányuló közös figyelem megosztásának képessége.

A nyelvi fejlődés rejtélye

- Az intenzív kutatások ellenére a nyelvelsajátítás folyamatának megértése nem teljes. Egyetlen elmélet sem képes kielégítően megmagyarázni, hogyan értik meg a gyerekek a szavak jelentését, illetve a szavak elrendezését irányító szabályokat (a nyelvtant).

A nyelv négy alrendszere

- A gagyogásból a beszédbe való átmenet során a gyerekek szülei nyelvének korlátozott hangzó-készletéhez alkalmazkodnak. Egy nyelv alaphangzóit (fonémái) játszanak szerepet az egyes szavak egymástól való megkülönböztetésében.
- A tárgyakra vonatkozó korai szavak cselekvésekhez, illetve egy tárgy állapotának vagy helyzetének változásához kötődnek.
- A korai szavak a gyerekek azon képességének kialakulását jelzik, hogy a világra közvetett és közvetlen módon egyaránt hatni tudnak.
- A korai szavak jelentése leginkább az absztrakció közbelső szintjének felel meg. Ezeket a szavakat a gyerekek a felnőttek definíciójához képest túl



8.9. ÁBRA Vygotszkij elképzelése szerint mind a beszéd, mind a gondolkodás átalakul, miközben a gyerekek elsajátítják a nyelvet: a nyelv intellektuális funkciót kap, miközben a gondolkodás verbálissá válik

közvetítőn keresztül képes az egyén gondolatait kifejezni, ugyanakkor ez a közvetítő teszi lehetővé azt, hogy a társas valóság az egyén saját gondolatává váljon. A nyelv ezen átalakulása a szociálisból individuálisba sohasem fejeződik be, még felnőtteknél sem; az egyéni gondolkodási folyamatok továbbra is formálódnak, részben a konvencionális szótári jelentés, részben a beszéd kulturális szokásai alapján, részben pedig az aktuális társas közeg hatására.

A kutatók között egyetértés van abban, hogy a nyelv és a gondolkodás elkülönült pszichológiai funkciók; egyik sem vezethető vissza a másikra. Abban is egyetértenek, hogy a két funkció összekapcsolódik a normális fejlődés folyamán. Nincs azonban egyetértés abban a kérdésben, hogy az egyik terület fejlődése milyen mértékben befolyásolja a másikat, illetve hogy a gyerek fejlődésében a két funkció együttesen milyen szerepet tölt be.

A NYELVELSAJÁTÍTÁS ALAPVETŐ REJTÉLYEINEK ISMÉTELT ÁTTEKINTÉSE

A fejezet elején két alapvető kérdést vetettünk fel a nyelvelsajátításra vonatkozóan: hogyan értik meg a gyerekek azt, hogy mit jelentenek a szavak, illetve hogyan sajátítják el azt a képességet, hogy a szavakat elfogadhatóan összerendezzék annak érdekében, hogy megértsenek és kifejezzenek olyan összetett jelentéseket, amelyek elengedhetetlenek a másokkal való együttműködésben?

A fejezetben ismertetett adatok természetesen

nem válaszolják meg kielégítően ezeket a kérdéseket, hiszen még sem a nyelvet, sem annak elsajátítási módját nem értjük teljesen. Az áttekintett kutatások azonban legalább leszűkítették a kérdéskört.

Vegyük ismét a 8.1. ábrát, amelyen apa és fia kinéz az ablakon, és az apa azt mondja a kisfiúnak, hogy ott van egy *ptyica* (madár). Ami ebből a képből kimarad, az a szülő és a gyerek közötti interakciók története, azok a szokásos rutinok, amelyek segítségével megértik egymást. Azt szintén nem jelzi semmi, hogy mit csináltak éppen akkor, amikor az apa azt mondta: „Nézd, kisfiam, ott egy *ptyica*.” Talán azt játszották, hogy megneveznek dolgokat, vagy éppen megetették a saját kismadarukat. A helyzet teljes ismeretéhez azt is tudni kéne, hogy milyen szavakat ismer már a kisfiú, hiszen ahogy a gyors megfélemltetést kimutató vizsgálatok adataiból (329–330. o.) látható, a gyerekek a már ismert szavakat használják arra, hogy kitalálják, mit jelenthet egy új szó. Mindennek ismerete bizonyára csökkenő, de teljesen nem szüntethet meg annak rejtélyét, hogyan érti meg az apját a gyerek.

A nyelvtan elsajátításának problémája még rejtélyesebb. Talán, ahogy a nativisták állítják, a nyelvi kompetencia egy veleszületett nyelvelsajátítási készüléken keresztül valósul meg. Vagy talán, ahogyan Elizabeth Bates és kollégái érvelnek, a nyelvtan a növekvő szókincs melléktermékeként jelenik meg. Az azonban még mindig nem világos, hogy milyen minimális környezeti feltételek szükségesek ahhoz, hogy ez a készülék megfelelően működhessen. Goldin-Meadow munkája a halló családokban felnevelt süket gyerekekkel azt sejteti, hogy a mindennapi kulturális rutinokban való részvétel elégséges lehet a nyelv kezdeteinek megjelenéséhez. Az amerikai és más társadalmakban összegyűjtött adatok azt mutatják, hogy a gyerekek speciális oktatás nélkül is megszerzik a normális nyelvi kompetenciát, ha valamilyen úton hozzáférhetnek a nyelvhez (szóbeli vagy jelbeszéd formájában), és ha részt vehetnek a kulturálisan szervezett tevékenységekben, amelyek a nyelvelsajátítást elősegítő rendszerként szolgálnak. Ahogy Jerome Bruner kissé bizarrul sugallja, a nyelv a LAD és a LASS egyesüléséből születik meg.

Habár a gyerekek 2,5–3 éves korukban tulajdonképpen nyelvhasználó emberi lényeknek tekinthetők, mégsem akarjuk azt a benyomást kelteni, hogy nyelvi fejlődésük ezzel befejeződött (8.5. táblázat). A nyelv minden mozzanata tovább fejlődik a gyerekkor folyamán, és olykor felnőttkorban is. Sőt,

A nyelv fejlődés névelője

(2)

A nyelvészek és a nyelv kutatásának szakértői nem tudnak átfogó választ adni az alapkérdésekre.

Hogyan sajátítják el a gyerekek a nyelvet?

Hogyan képesek a nyelvi kifejezések létrehozni és megérteni.

Egyetlen elmélet sem képes kielégítően megmagyarázni hogyan fedezik fel a gyerekek, hogy mit jelentenek a szavak (-a referencia problémája); hogyan tanulják meg a szavak részeit úgy elszólani, hogy azoknak mások számára jelentésük legyen (-a nyelvtan problémája)

A nyelv négy alrendszere

1) Hangok - a hangrendszer elsajátítása nem mutat

Egyes hangok ^{hiánymentes fejlődést} ^{hiánymentes fejlődés} ^{megtanulás} ^{előbb}
2) Szavak - egyszerűen ezek a jelentés alapegységei de sok szó egyúttal több jelentést hordozó részt, azaz morfémt tartalmaz

- az első igazi szavak az 1. életév vége

felé tűnnek fel, a gagyogás után;

itt felültek és a gyerekek együttműködés alakítják ki a szavak jelentését

13 hónapos gyerek kb 10 szót használ, de a passzív szókincsre, azaz amit már megért kb 100 szó

itt korai szókincs legnagyobb része tárgyakra vonatkozó szavak. Ezeket a gyerekek vagy túl szűles

(kiterjesztés) vagy túl széles értelemben (szűkítés) használják. ^{Hiányosság (- egyszerű + magánhangos)}

3) Köszönetek - kezdetben 2 szavas kijelentések. A szavak közötti viszonyt jelentés közvetítésére használják fel -> nyelvten beszéde. ^{Tárgyi szókincs (?)}

4) A nyelv használata - itt szókincs gyarapodása és a nyelvteni szerkesztel alkalmazásával képessége

együtt jár azal, hogy a gyerekek a

társalgási helyzeteket fel tudják

használni alpiak érdekében

Nyelvtan +

pragmatika

itt nyelvhasználat sikereinek lényege az, hogy ha

oly módon tudunk dolgozni hozzá, hogy azt partnerünk megértse. Itt gyerekek hamar képesek lesznek rá, hogy nyelvüket a hallgató szüregségeihez igazítsák.

Itt nyelvcsajátítást magyarázó elméletek

Itt XX. sz. végén 3 uralkodó elmélet próbál magyarázatot adni

① Tanulárelmélet - azt állítja, hogy a gyerekek a szavakat utánozás és klasszikus operáns kondicionálás útján tanulják meg.

Teretítő alakjai: Ilbert Bandura, Gisela Speidel, Keith Nelson

② Nativista magyarázat / LAD (nyelvi szerkezetek kódja)

Itt Chomsky munkája uralkodik a nyelvészetben. Szerinte egy nyelvcsajátítási biológiai szülékkel születünk (LAD). Ez olyan, mint alap

egy genetikai kód, velünk együtt él, és környezet automatikus működésbe hozza, amikor megériünk rá (misztikus magyarázat!).

Itt nativista elmélet hívei: Chomsky, Keiser, Pen
LAD: "kód"

③ Interakcionista magyarázat / PIAGET

Itt George Miller, Bates, Blom, Bruner, Hirsch-Pave előfeltételek nyelvcsajátítási kognitív előfeltételek (emlékezés, figyelem) és a szociális környezet mint előfeltétel

Itt nyelvcsajátítást előregítő rendszer (LASS) szociális interakciót hangsúlyozza Itt LASS környezeti kiegészítő funkciója a nativisták által hangsúlyozott veleszületett szülék letett, biológiai alapú nyelvcsajátítási szülék (LAD)

LASS: "rendszer"

Itt nyelvcsajátítási alkotóelemei

(A) Itt nyelvcsajátítás emberi kommunikatív képesség, de a nyelvszerkezet komplex elemek megtanulható a csimpánzok és más főemlősök körében is.

(B) Itt gyerekek a nyelv alapvető elemek minden külön segítség nélkül képsek elsajátítani, amennyiben

(A) Biológiai feltétel

(B) Környezeti feltétel

4
14) normális beszélő vagy jelbeszédet használó ott
honnan nőnek fel a nyelv teljes mértékű ki-
fejlődéséhez azonban az kell, hogy a gy.-ek
részt vegyenek a közös tevékenységekben, és úgy
találkozzanak a nyelvvel, mint a tevékenysé-
gek részével.

Normális nyelvi fejlődéshez normális kognitív képességekre
van szükség, de a fogathatóság nyelvi képessége is ki-
bontakozik valamilyen szinten. (Ezkincsük korlátozott,
beszédük nyelvtani szerkezete egyszerűbb.)

A nyelv és gondolkodás viszonya

1) A tanuláselemélet képviselői szerint a nyelv és a gon-
dolkodás egyetlen folyamat 2 oldala, mivel a nyelv-
elsajátítás és a gondolkodás fejlődése jelentős hatás-
sal van egymásra.

2) A nativista megközelítést képviselő elméletalkotók
- pl. Chomsky - szerint a nyelv és a gondolkodás füg-
getlen egymástól; bár a gondolatok gyakran a
nyelv közvetíti.

3) A Piaget-követő interakcionista szerint a gon-
dolkodás fejlődése a nyelv fejl.-nek előfeltétele
"a nyelv az éppen fogalmi gondolkodásának verbá-
lis tükröződése" a kognitív fejlődés határozza
meg a nyelvet.

A nyelv nincs befolyással a gondolkodásra, de a
gondolkodástól függ.

4) Vygotszkij, a kulturális elméletet képviselő ku-
tató szerint a nyelv és a gondolkodás függetlenül
indul fejlődésnek, de kisgyermekkorban összekap-
csolódnak, hogy a gondolkodás és a kommunikáció
sajátosan emberi formáját hozzák létre.

1. Prevest. kómu.

- fou'nia meghilóvótis k'pessige
- gaggópis - gíggópis
- interakció (közös figyelem a kómu. partuérrel) → párbeszéd jellegű

2. Kyelvi fejl. rejtélye

- kóppai?
- referencia problémája: kóvái - jelen tésék öntözéscsökkentés a ggeruékben
- nyelvtan problémája: soka nem hallott mondathoz részeket? Reklám, mondathoz részek? (gazdaság, nyelv, igazságot igazságot mondások)

3. A nyelv alrendszerei

a) Hangok (3 db)

b) Szavak (9-12 db) → Szómondat

- ~ létezés? (A ggeres til. rejt.)
- ~ kóvák? til. rejt.
- ~ kontextus - függő (szómondati, szómondati)

c) Mondat (18-24 db) → Távirati stílus

- ~ kontextus
- ~ nyelvtan kezdete (kóvái öntözéscsökkentés)

d) Nyelv-lexikálata

- ~ rókias
- ~ nyelvtan
- ~ pragmatika (a jelenlegi a nyelvhasználat)
- ~ kómu. al. rejt. kényűkhez kómu. helyzetben

4. Nyelvelsajdtkés alkotóelemei

- a) biológiai feltétel (emberi specifikum)
- b) környezeti felt. (koradals berkeid v. jellemzői környezet) kritikus kor: 12 év
nyelv = emléző

5. Nyelvelsaj. magyarázó elméletek

a) tanuláselméleti (Baudouin) **NEVELÉS**

- utázas
- kondicionálás - magyarázó operálás
- tanítás (diktat)

b) nativista (Chomsky) ^{nyelvi univerzális felismerés}
- LAD (nyelvelsaj. létszűkítő) → környezet
hozza működésbe "genetikai kód"
- tápanyagok: melyik nyelv? **BIOLOGIA**

c) interakcionista (Piaget) **KOGN. + SZOC.**

- LASS (nyelvelsaj. rendszer + kulturális interakció) ^{KÖRNY.} LAD környezeti. kizg.
- logikai-életfeltételek (gond, figyelem, emlékezet) + rec. környezet

6. Nyelv és gondolkodás viszonya

a) tan. elm.: egy folyamat két oldalán; kölcsönhatás

b) nativista: független egymástól

c) interakc. (Piaget): a gond. fejlődése a nyelv fejl. feltétele

d) interakc. (Vygotskij - kulturális elmélet):
külső-első fejlődés, kisgyermekkorban
öntanulással → együtt tanításban
emberi specifikumot képeznek.

2. TETEL

A nyelvészajánlatok feljegyzése

1. fonetika, fonológia és az eljárási (a nyelv hangrendszerének leírása, magy. és a szóhangok hangjelölése)
2. A morfológiai - szintaktikai (mondattan) szint (nyelvtan egyedisége)
(a szóalkotás - a szó szerkezetének leírása)
(a szóalkotás - a szó szerkezetének leírása)
3. A lexikális szint (jelentés - szemantika)
4. Pragmatikai szint - beszédértés - értelmezés } normális esetben a beszéd értelmét
- beszédprodukció }

A beszéd felismerés alapjai

- idegrendszer
- hallás
- pszichés állapot (ld. művészet)
- környezet

A nyelvi zavarok okai lehetnek

- kóros
- pszichés
- pszichés

A nyelvi zavarok: Formális szint bekövetkezhet
- fonetika
- grammatika
- pragmatika

A beszéd fejl. zavarai: nyelvi beszédfelismerés, legegyszerűbb kommunikáció

- a beszédritmus zavarai
- a beszéd (artikulációs) zavarai, például

Morféma: A nyelvben legkisebb jelentésű egység

Morfológia: A szó szerkezetének tanulmányozása

MEGKÉSET BESZÉDFEJLŐDÉS

- a beszéd- és nyelvi fejlődése 3 éves kor körül sem indul meg

- időbeli

- későbbi nyelvi készsége

- normál kognitív fejle.

- közny. kinyerés

- ereklenség

- van nyelvi stratégia

- aktív szókincs gyűjtése

- pórszó

- enyhe diszgrammatizmus

- későbbiekben és érthetetlen nehezebb

- finomozás koordinációs zavar

- elő. íráskor késleltet

- verbális tanulás gyűjtés

Mauroclerikus tünetek: előd. íráskor elcsúszk-
tárogási késleltetés utána, enyhebb formáknál
gyűjtés verbális tanulás

szókincs: szókincs, nyelvi

AKAPALYOZOTT BESZÉDFEJLŐDÉS

FEJLŐDÉSI DISZFÁZIA

- 3-4 éves korban az agyi értes

- időbeli + strukturális

- kognitív + nyelvi zavar

- nincs nyelvi stratégia

- aktív, passzív szókincs gyűjtése

- értéktelenség, beszéd kezeli

- enyhe diszgrammatizmus

- későbbiekben és érthetetlen nehezebb

- előd. és mondathoz tartozó hangja

- hátrahagyás, egyenlenségek zavar

- más nehézségek zavarok
(vizuális, hallás, perceptív, menulási
mozgáskoordináció)

Súlyos dislexia | diszgrafia
Nagyon gyenge verbális tanulás

Alakult nyelvészeti beszédfejlődés - fejlődési disztrófia

(4)

- nyelvi fejlődési zavar (kognitív zavar + nyelvi zavar)
- sűrű gagogás, értelmetlen beszéd
- 3-4 éves korban az agyi érveléssel összefüggő egyéni különbségek miatt nehezen határozható el a megkésett beszédfejlődésről
- a normál nyelvészajátítástól minőségileg és strukturálisan eltérő nyelvi fejlődés, amelyet nem indokol a hallás ill. a hallás-csökkenés mértéke.
- tünetek: diszgrammatizmus
 - következetlen centális pózolás
 - szómagtalanulati nehézségek
 - mondatok, szó- és mondatalkotás felhívó hiánya
 - gyenge verbális emlékezet
 - extraverbális percepciók, motoros funkciózavarok
- A nyelvi hátrány 3-10 éves korra egyenlődik ki
- iskolai teljesítményzavarok formái

- Dislexia

- Diszkalúlia

fenyülési artikulációs zavar
Két fő csoportja:

Szenzomotoros diszkalúzia
(pöze, parafázia, alibi, bonyolult feladat kiprób.:
munkák (más szöveg) elvétel)

Expresszív motoros diszkalúzia
(a kifejező beszéd zavar)

Szenzoros (receptív) diszkalúzia
beszédszelel és megértel zavar
amely a kifejező beszédet is érinti

- Híszépes ség zavar
- Jelváros komplex gógged.-i, pried.-i, vizsgálatsal keltséges.
- Terápiája korai fejlesztés, beszédindítás, lépeségfejlesztés

MEGÉSETT BF. neurológiai - optikai - fonológiai
csökkentés

- egyrészt megf. b. f.
- békésdixeneti rendelkezéssége miatt
- környezeti tényezők (hospitalizáció, kriptozázia)
- súlyos testi asthma miatt
- konstitucionális megf. b. f.
 - békésdixeneti
 - finom-mozg. és koord. zavarok
 - nincs centrális kértárolás (organikus ok)
 - eltelesség (kórosulók v. kis nélyű)
 - időbeli v. mennyiségi eltérés
 - korai kognitív fejlettség
 - nagy nyelvi stratégia
 - árt. pórtés

AKADALYOSZOTT BF.

közepes fokú Fajonéri diszfázia =
az exp. receptív, integy. nyelv
súlyos st. időbeli és strukturális zavarok

- időbeli és strukturális eltérés
 ↓
 (mennyiségi és minőségű)
- nyelvi szabályok lassú elsajátítása
- kognitív zavar + nyelvi zavar
- pszichikus funkciózavarok (percepció, figyelem, memória)
- nincs nyelvi stratégia
- árt. zavarok

exp. receptív motoros

- b. észl.
- b. elt.
- b. elt. apróabb fejlődés
- passzív adóadás megfelelő
- jó emlékezet és vizuális funkciók

rezeptív

motoros terület

- fonéma (pöze, parafázia, alúcia)
- morféma
- szinkatánia (nincs megkapcsolás + kólofázisok)
- lexéma
- szemantika

Itt nyelvi és egyéb tünetek függetlenek az intelligenciától

Itt megfigesett beszédfejlődésű gy-ek értelmi fejlettsége átlagos, kognitív képességeik fejlődése egyenletes;

Itt akadályozott beszédfejlődésű gy-ek esetében viszont az értelmi fejlődés egyenletlensége vagy egyenletlenül lassú tempója, a szemléletes gondolkodásról az elvont gondolkodásra való áttérés nehézsége, alacsonyabb szintű figyelheto meg.

(12)

OKOK!

Itt tünetek kialakulását általában

- az agyi érés lassúsága
- a centrális szervezés funkcionális reáára
- a környezeti telítettség
- és a familiaritás ^{→ önszabályozás} szerepével hozták összefüggésbe
- beszédzavarok kezdete.
- tilkos testi aszthénia (gyengeség)

Itt megfigesett ill. akadályozott beszédfejlődésű gy-ek a beszédrelelés és beszédmegértés folyamataiban is zavart mutatnak

- koraszülöttség, kis súlyú újszülöttség
- aut. motoros fejletlenség
- toxikus állapot
- fekvési rendellenesség (vestibuláris zav.)
- hangzothaláltság
- vellekületesi vez. aszthénia

Kórtan: tünet

nyelvi, pszichés, szociális